

Verhuisd maar niet vergeten

Kunstschilder Eugène De Block en zijn banden met zijn geboortestad Geraardsbergen

Jacques DE RO & Rik VAN DAMME

Eugène François De Block (1812-1893) is zeker geen onbekende in de historiografie van zijn geboortestad Geraardsbergen. Hoewel de man er slechts de eerste veertien jaar van zijn leven heeft doorgebracht, heeft hij de banden nooit verbroken.

Een succesvolle schildersloopbaan

Eugène François De Block wordt geboren te Geraardsbergen op 14 mei 1812 als zoon van Joseph en van Marie Anne Rijnvaen. Zijn vader, net als zijn grootvader Jean François, oefent het beroep van kleermaker uit. Hij groeit op naast zijn drie jongere zusters. Amper twaalf jaar oud, laat hij zich op 24 oktober 1822 inschrijven in de pas opgerichte *Academie voor Teken- en Bouwkunst*, die haar lokalen heeft in het voormalige miniemenklooster in de Kollegestraat. Over zijn prille artistieke prestaties is niets bekend. In 1826 verhuist de hele familie naar Gent, de geboortestad van zijn moeder. Hij volgt er verder lessen in tekenen en schilderen aan de Koninklijke

Academie voor Schone Kunsten. Tijdens het academiejaar 1831-1832 wordt hij laureaat met een tekening van twee naakte jongelingen voor de richting '*tekenen naar de natuur*'. De volgende jaren neemt hij deel aan tentoonstellingen in Gent, Brussel en Antwerpen. In 1834 ontvangt hij op het salon van Gent een medaille voor zijn doek *De waarzegster*. Datzelfde jaar verhuist hij naar Antwerpen om er aan de slag te gaan in het atelier van kunstschilder Ferdinand De Braekeleer (1792-1883) ⁽¹⁾, die zijn werk geruime tijd zal beïnvloeden. De Block schildert dan eenvoudige romantische genretaferelen. Als patriottisch en Vlaamsgezinde jongeman belandt hij er in het post-revolutionaire artiestenmilieu, waar gedebatteerd wordt over kunst en

politiek. Hij raakt er bevriend met kunstenaars als Henri Leys ⁽²⁾, Jacob Jacobs ⁽³⁾, Emmanuel Noterman ⁽⁴⁾, Charles Joseph Schippers ⁽⁵⁾ en Charles Venneman ⁽⁶⁾, maar ook met de bekende romanschrijver Hendrik Conscience ⁽⁷⁾. In 1838 verhuist hij naar de rue de la Tulipe 363 te Brussel. Een korte tijd later keert hij terug naar de Scheldestad waar hij op 17 juni 1841 huwt met Isabelle van Bouchout, dochter van een Antwerpse koopman. In de periode 1836-1846 behaalt hij met zijn schilderijen een aantal successen. Het meest bekende doek is *Wat een moeder lijden kan* uit 1841. Dit aangrijpend tafereel is gebaseerd op een waar gebeurd verhaal van een arme Antwerpse familie, die Conscience had bezocht. De Block wordt voor dit werk bekroond

-
- ⁽¹⁾ Ferdinand De Braekeleer (Antwerpen, 1792-1883), schilder van historie- en genrestukken en van landschappen. Leerling van Matthijs van Bree met wie hij in 1819 Rome bezoekt. Hij haalt aan de Antwerpse academie diverse prijzen. Hij is een uitstekend vertolker van de zedenschildering en het genrestuk en legt de nadruk op typische en komische aspecten van het agrarisch leven. Zijn historische taferelen zijn met grote technische vaardigheid uitgevoerd, hoewel hij vaak een zekere karakterloosheid wordt verweten. Zowel in België als in Frankrijk kent hij een aanzienlijk succes en hij krijgt navolging van een groot aantal van zijn leerlingen.
- ⁽²⁾ Henri Leys (Antwerpen, 1815-1869) is naast graficus vooral schilder van historieschilderijen, genrestukken en portretten. Een van zijn leermeesters is zijn schoonbroer Ferdinand De Braekeleer.
- ⁽³⁾ Jacob Jacobs, (Antwerpen, 1812-1879) is een romantisch landschapsschilder met een voorkeur voor noordelijke en oriëntaalse taferelen. Hij is leerling van o.m. Ferdinand De Braekeleer en vanaf 1843 leraar aan de Antwerpse academie.
- ⁽⁴⁾ Emmanuel Noterman (Oudenaarde 1808- Antwerpen 1863) is naast etser een schilder van portretten, interieurs en dieren taferelen. Hij werkt achtereenvolgens te Geraardsbergen, Brussel en vanaf 1835 te Antwerpen.
- ⁽⁵⁾ Charles Joseph Schippers (Antwerpen, 1813-1874), schilder van portretten, genre- en historiestukken, leerling van Matthijs van Bree aan de Antwerpse academie.
- ⁽⁶⁾ Charles Venneman (1803-1875), genre- en interieurschilder, leerling van Ferdinand De Braekeleer.
- ⁽⁷⁾ Hendrik Conscience (1812-1883), een van de belangrijkste bewerkers van de Vlaamse literaire en nationale herleving in de 19de eeuw. Boekt grote bekendheid met zijn roman *De Leeuw van Vlaenderen* (1838). In zijn roman *Geschiedenis mijner jeugd* (1888) verhaalt hij hoe hij zich tijdens de late jaren 1830 te midden van de jonge kunstschilders bewoog. Hierbij wordt ook Eugène De Block genoemd. Gustave Wappers, een andere kunstschilder met wie hij goed bevriend raakt, zal zijn beschermeling worden tijdens zijn jaren als griffier bij de Antwerpse academie.

op het internationale salon van Parijs in 1842 en nadien gehuldigd te Brussel. Ook over het Kanaal waagt hij zijn kans: hij exposeert te Londen in 1845 en 1867.

Tijdens de late jaren 1840 verhuist hij naar Sint-Joost-ten-Noode, waar zijn echtgenote op 4 juni 1850 op 32-jarige leeftijd overlijdt. Twee jaar later hertrouwt hij met Stéphanie Dielman, geboren te Gent op 5 januari 1826 als dochter van Pierre en van Isabelle Dekens. Zij schenkt hem tussen 1853 en 1864 drie zonen en een dochter. In Brussel wordt De Block lid van de vooruitstrevende *Cercle artistique et littéraire*, waar ook Jean Baptiste Madou⁽⁸⁾ deel van uitmaakt. Hij raakt sterk beïnvloed door deze virtuoze tekenaar zodat de brave romantische sfeer van De Braekeleer in zijn oeuvre geleidelijk plaats ruimt voor meer intieme, licht spottende en kleurrijkere genrestukken.

In 1865 verhuist De Block met zijn gezin opnieuw naar Antwerpen. Datzelfde jaar wordt hij *ridder in de Leopoldorde* en lid van de Academie voor Schone Kunsten van Antwerpen. Professioneel gaat het hem ook voor de wind: in 1869 wordt hij adjunct-conservator en in 1875 volgt hij Gustave Wappers⁽⁹⁾ op als conservator van de academie.

Eugène De Block overlijdt te Antwerpen op 23 januari 1893 en laat, naast tal van tekeningen en etsen, een oeuvre na van meer dan honderd schilderijen op paneel en op doek. Het gaat in hoofdzaak om portretten, genrestukken en religi-

In het stadhuis hangt het ongedateerd en gesigneerd schilderij 'De vrijer' (olie op paneel, 65 x 45 cm) van Ferdinand De Braekeleer. Het is een huiselijk taferel, dat teruggrijpt naar de 17de- eeuwse genreschilderkunst van een David Teniers. (Foto Jonas De Ro)

euze taferelen. Zijn werken zijn te vinden in musea in België (Brussel, Anderlecht, Antwerpen, Gent, Luik, Geraardsbergen), Nederland (Am-

sterdam, Den Haag, Rotterdam) en zelfs in Rusland (Sint-Petersburg), maar de meeste zitten in private collecties.

⁽⁸⁾ Jean Baptiste Madou (1796-1877), Brussels genreschilder en een van de belangrijkste Belgische lithografen van de 19de eeuw. Zijn loopbaan begint als kalligraaf, portret-lithograaf en cartograaf. Hij staat bekend om zijn met grote precisie uitgewerkte schilderijen en aquarellen, die van een humoristische, vaak moraliserende ondertoon getuigen.

⁽⁹⁾ Gustave Wappers (1803-1874), schilder van historische taferelen en portretten, vertegenwoordiger van de Belgische romantische school, leerling aan de academie van Antwerpen, onder wie G. J. Herreyns, die ook Pieter Van Huffel artistiek heeft opgeleid. Hij debuteert in 1822 op het salon van Antwerpen, bestudeert de oude meesters in 1824 in Holland en in 1826-1829 in Parijs. Met zijn schilderij *Dévouement du bourgmestre Van der Werff* heeft hij succes op het salon van Brussel in 1830 en wakkert hiermee het nationaal patriottisch gevoel aan dat uitmondt in de Belgische revolutie. In 1834 boekt hij succes op het salon van Antwerpen met zijn monumentale werk *Episodes des journées de septembre*, dat een triomf betekent voor de jonge Belgische romantische school. Ondanks technische onvolmaaktheden bezorgt dit doek Wappers internationale erkenning. In 1839 wordt hij directeur van de Antwerpse academie. Hij krijgt de titel van baron, maar na 1836 verloopt zijn artistieke loopbaan in mineur. Zijn portretten en genreschilderijen halen niet meer het niveau van zijn vroeger werk, hij stelt niet meer tentoon en werkt nog enkel voor kerken en privé-collecties. In 1852 neemt hij ontslag, reist naar Italië en vestigt zich tenslotte in Parijs, waar hij een gewaardeerde portretschilder is en Franse beroemdheden onder wie Alexandre Dumas als vriend heeft. Tijdens de Frans-Duitse oorlog in 1870 vlucht hij tijdelijk naar België. Hij overlijdt in 1874 in Parijs. Korte tijd later worden zijn schilderijen in Antwerpen openbaar verkocht.

Terug opgerakeld in 1960

Hoewel Eugène De Block al eerder is opgenomen in werken over de Belgische schilderkunst⁽¹⁰⁾, duurt het nog tot 1960 alvorens de man in zijn geboortestad de nodige aandacht krijgt. De eerste auteur die leven en werk van deze kunstschilder beschrijft is oud-burgemeester Gustave Flamant met *Kunstschilders van Geraardsbergen uit de 19de eeuw*. M. Van Kerckhoven vermeldt de kunstenaar in zijn boek *Noemenswaardige mannen en vrouwen uit het rijke verleden van Geraardsbergen XIIIe - XXe eeuw* uit 1977. Wanneer Lidwine Vander Heyde in 1985 haar werk *Kunstpatrimonium Geraardsbergen* uitgeeft, komt ook De Block ter sprake naar aanleiding van enkele van zijn schilderijen in de stedelijke collectie. Tenslotte wijdt Gaston Imbo in 1997 een uitgebreid artikel over hem in *De Heemschutter* onder de titel *Eugeen Frans De Block 1812-1893 kunstschilder en aspirant edelman*.

Werken van De Block krijgen de Geraardsbergenaars al eerder te zien. Tijdens de zomerkermis van 1924 wordt volgens de verslaggever van het katholieke weekblad *Geeraard* voor de eerste keer een *Kunsttentoonstelling* op het stadhuis georganiseerd met Geraardsbergse schilderijen en zelfs foto's. De expositie wordt druk bezocht en vooral de rijke 19de-eeuwse lokale schildersproductie komt aan bod. Over De Block is sprake van "enkele kunstige portretten" en men oordeelt dat "zijn 'Ecce Homo' mag zijn meesterwerk heeten".⁽¹¹⁾ Voor zover bekend, bezit het stadhuis een anoniem schildersdoek *Ecce Homo*, maar het wordt toegeschreven aan de Hollandse schilder Theodoor Van Thulden (1606-1669).

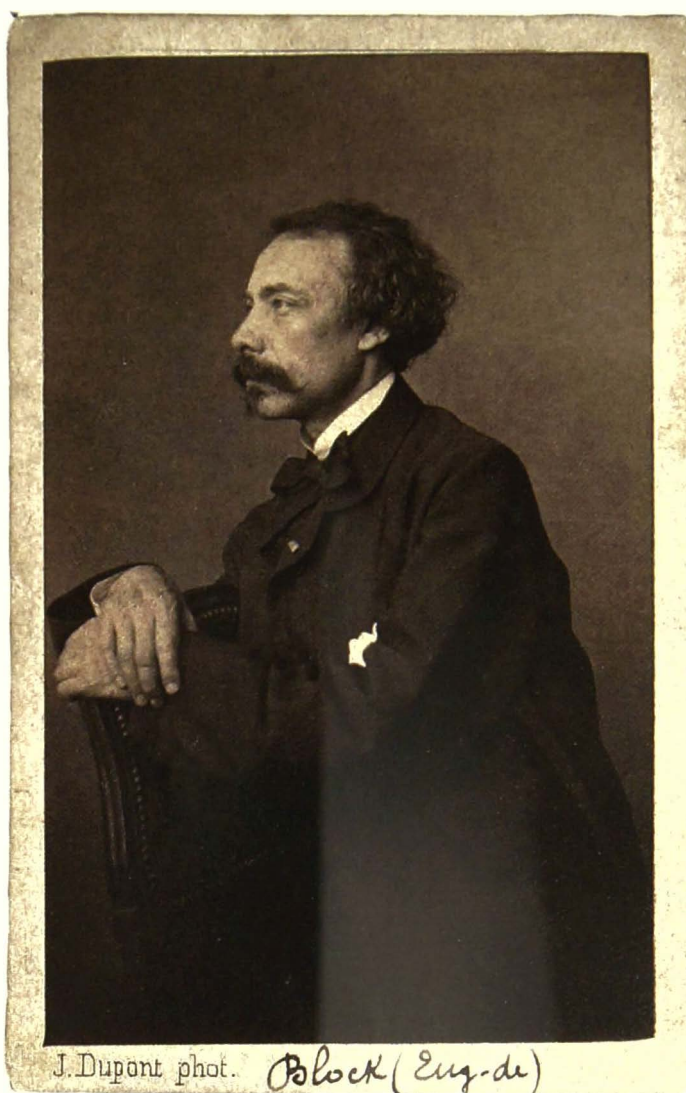
Midden oorlogstijd, van 24 tot en met 26 augustus 1941, wordt ter ondersteuning van *Winterhulp* op het stadhuis een "Tentoonstelling van Schilderijen uit Geeraardsbergse Verzamelingen" georganiseerd. Er hangen drie werken op van De Block: *Wat een moeder lijden kan*, *Terug van de Zondagmis* en *Hoeve*⁽¹²⁾.

In 1968 maken de stadsbewoners opnieuw kennis met het artistieke werk van hun vroegere stadsgenoot. Ter gelegenheid van de viering van het 900-jarig bestaan van de stadskeur worden vijf werken van hem

tentoongesteld: *Boerinnetje in tuin* en *Pijproker*, beide in het bezit van de familie Van Quickelberghe-Maquestiau; *Wat een moeder lijden kan*, *Portret van Dokter Modeste De Cock* en *Portret van Jeanne Van Hoorde*, alle eigendom van de stad.⁽¹³⁾

Familie in Geraardsbergen

Eugène De Block is een jongen van veertien wanneer hij in 1826 met zijn ouders naar Gent verhuist. Hij stamt af van een kinderrijke familie

Ongedateerd kabinetportret van Eugène De Block, genomen door fotograaf J. Dupont. (Koninklijke Bibliotheek Brussel)

⁽¹⁰⁾ G. Imbo, *Eugeen Frans De Block 1812-1893 kunstschilder en aspirant edelman deel 2*, in *De Heemschutter*, 1997, nr. 153, p. 34-35: hierin is een uitgebreide literatuurlijst opgenomen met betrekking tot leven en werk van kunstschilder Eugène De Block. Na zijn dood in 1893 wordt hij door volgende auteurs vermeld: J. Du Jardin (1896-1900), C. Lemonnier (1906), Dr. U. Thieme en Dr. F. Becker (1910), P. Lambotte (1913), G. Vanzijpe (1923), A. De Ridder (1929), E. De Seyn (1935-1936), J. Muls (1944), E. De Bom (1941) en P.T.A. Swillens (1957).

⁽¹¹⁾ *Geeraard*, 7 september 1924, p. 1, k. 3.

⁽¹²⁾ *Catalogus van de "Tentoonstelling van Schilderijen uit Geeraardsbergse Verzamelingen"*, Geraardsbergen, 1941, s.p..

⁽¹³⁾ *Catalogus van de tentoonstelling in de Sint-Adriaansabdij ter gelegenheid van de "Herdenking 900 jaar stadskeur van Geraardsbergen"*, Geraardsbergen, 1968, s.p..

die zeker al in de 17de eeuw de Oudenbergstad als woonplaats heeft. Alleen al het feit dat nog heel wat van zijn familieleden en aanverwanten er wonen, zorgt ervoor dat hij de banden met zijn geboortestad nooit zal verbreken. Na een onbepaalde tijd in Gent, keren zijn ouders terug naar Geraardsbergen. Zijn beide ouders overlijden er in het hospitaal: zijn vader op 19 december 1864, zijn moeder op 26 januari 1866. Hoewel zijn kunstenaarsleven zich in hoofdzaak heeft afgespeeld in Gent, Brussel en Antwerpen, zoekt De Block nog regelmatig zijn familie op.

Briefwisseling tussen twee oud-Geraardsbergenaars

Wanneer de jonge kunstenaar in 1826 een artistieke opleiding start aan de Gentse academie, is zijn keuze niet toevallig. Zijn vroegere stadsgenoot Pieter Van Huffel wordt er zijn nieuwe leermeester. Geboren te Geraardsbergen in 1769, volgt Van Huffel in 1784-1789 een kunstopleiding aan de academie van Gent om zich vervolgens in 1789-1795 te vervolmaken in het atelier van Willem Herreyns⁽¹⁴⁾, eerst in Antwerpen en nadien in Mechelen. Nog in 1798 verblijft hij in Parijs waar hij een tijd lang werkt in het atelier van Jacques

Louis David⁽¹⁵⁾. In 1799 vestigt hij zich definitief te Gent, waar hij vier jaar later als leraar en nadien als directeur wordt aangesteld aan de Academie voor Schone Kunsten. In 1808 is hij één van de medeoprichters van de *Société des Beaux-Arts*, waarvan hij de eerste voorzitter wordt en in 1818 wordt hij conservator van het Gentse museum. Van Huffel geniet tijdens die eerste decennia van de 19de eeuw in de Arteveldestad een groot aanzien, niet alleen als kunstschilder met een uitgebreid oeuvre van historische taferelen, religieuze stukken en portretten, maar ook als succesvol katoenfabrikant en politicus.

Van Van Huffel is bekend dat hij nog jaren contact blijft houden met zijn leerlingen nadat zij een eigen schilderscarrière hebben opgebouwd⁽¹⁶⁾. Dit wordt bevestigd bij het doornemen van zijn uitgebreide persoonlijke briefwisseling. In het rijke familiearchief van zijn schoonzoon Napoleon De Pauw⁽¹⁷⁾ zijn vijftien brieven bewaard tussen Van Huffel en De Block. Dertien daarvan zijn gedateerd tussen 1834 en 1837. Vijf brieven zijn in het Frans geschreven. Ook de tekening van twee naakte jongelingen, waarmee hij in 1831-1832 laureaat wordt, is nog bewaard in

de academie. Hoewel hij intussen al zes jaar in Gent woont, staat hij er op vermeld als "*Eugène de Block, van Geeraardsbergen*". Deze bekroning moet hem gesterkt hebben in zijn artistiek kunnen, want de volgende jaren neemt hij telkens deel aan de exposities in grote steden. Wanneer De Block in 1834 naar Antwerpen verhuist, schrijft hij nog regelmatig naar Van Huffel. Zij zijn opgesteld in een hartelijke sfeer met een groot respect voor zijn oud-leermeester. Hij omschrijft Van Huffel als "*vous, qui est en tout temps a été mon Mentor et bienfaiteur, en posant, la première pierre de la glorieuse carrière donc vous m'avez guidé*". In tegenstelling tot de correspondentie tussen Van Huffel en de Geraardsbergse kunstschilder Charles Louis Saligo, blijft De Block afstandelijk en komen we niets te weten over zijn privéleven⁽¹⁸⁾. Toch biedt zijn correspondentie ons enige toelichting over de artistieke bezigheden van de jonge De Block gedurende een viertal jaren. Een eerste brief vanuit Antwerpen zendt hij op 29 april 1834. Meteen is duidelijk dat de jonge kunstenaar in geldnood zit. Tegelijk stuurt hij naar Van Huffel twee schilderijtjes: één voor hem zelf en één om te verkopen tegen 200 frank. De helft van deze som geld gaat naar zijn ouders, die het broodnodig hebben.

⁽¹⁴⁾ Willem Herreyns (Antwerpen, 1743-1827), schilder van hoofdzakelijk religieuze stukken in de traditie van Pieter Paul Rubens, komt uit een Antwerpse kunstenaarsfamilie. Hij vervolmaakt zich aan de academie van Antwerpen bij B. Beschey. In 1764-1767 is hij er plaatsvervangend directeur. In 1771 verhuist hij naar Mechelen waar hij een private tekenacademie opricht die volledig gratis is. Hij werkt dan in hoofdzaak voor de grote religieuze instellingen. Vanaf 1804 is hij opnieuw directeur van de Antwerpse academie. Bekende leerlingen van hem zijn naast Van Huffel, G. Wappers en A. Wiertz.

⁽¹⁵⁾ Jacques Louis David (1748-1825), Frans classicistisch schilder, leerling aan de Parijse academie, ontwikkelt een eigen stijl tijdens zijn verblijf te Rome in 1775-1781. Zijn oeuvre wordt gekenmerkt door klassieke, standbeeldachtige figuren, de symmetrie en de evenwichtige kleuren. Hij baseert zich op de antieke kunst maar wordt tegelijk propagandist van de Franse Revolutie. Bekende werken van hem zijn ondermeer *De eed van de Horatiërs* (1784), *De dood van Socrates* (1787) en *De dood van Marat* (1793). In 1804 wordt hij hof schilder van Napoleon, die hij meermaals op doek portretteert. Na de val van het Franse Keizerrijk wordt David in 1816 verbannen naar Brussel, waar hij in 1825 overlijdt.

⁽¹⁶⁾ In zijn correspondentie vinden we ook nog brieven van kunstschilders B.J.G. Canive en Charles Louis Saligo, beiden uit Geraardsbergen; Josse Sebastien Vandenabeele en Pierre Van Hanselaere.

⁽¹⁷⁾ Deze reeks brieven vinden we terug in het Stadsarchief Gent (SAG), *Fonds Napoleon De Pauw*, nr. 4636. Napoleon De Pauw (Gent, 1835-1922), is de zoon van advocaat Napoleon Lieven Bernard De Pauw en van Gabrielle van Huffel. Hij is advocaat, neerlandicus en historicus die een zeer grote hoeveelheid edities van vaak onbekende Middelnederlandse trakaten en tekstfragmenten bezorgt. Daarnaast schrijft hij veel over middeleeuwse genealogie en over het Vlaamse middeleeuwse verleden, vooral over Gent tijdens de 14de eeuw. Zijn hele archief, ook met betrekking tot zijn schoonfamilie Van Huffel, is in bewaring in het Gentse stadsarchief.

⁽¹⁸⁾ Zie: J. DE RO, "*Mon cher cousin & maître*". *De Parijse jaren van de Geraardsbergse kunstschilder Charles Louis Saligo in brieven aan Pieter van Huffel (1823-1838)*, in *Gerardimontium*, 2010 (230), p. 19-31.

In zijn brief van 19 september vertelt hij aan Van Huffel over zijn bezoek aan het museum van de Onze-Lieve-Vrouwkerk, waar hij in verwondering staat voor de schilderijen van Pieter Paul Rubens. Hij hoopt dat hij al degenen die in zijn schildersloopbaan investeren niet zal ontgoochelen: *"Ik geloof dat de Goddelijke Oppermagt, al dien man te schapen, met volle handen haare giften over hem heeft uitgestort. Ik hoop dat den God der kunsten mij te hulp zal komen, om mij te dwingen en in te boesemen, om eindelijk tot het punt te komen, dat ik mijn erkentenis aan mijne ouders en weldoeners zoude kunnen betoonen"*. Op 20 oktober meldt hij Van Huffel dat hij *"tot aanrading van Mr. Brakeleer zonder ophouden naar de natuur gewerkt heeft"*. Nog steeds zit De Block krap bij kas en vraagt zonder blozen *"(...) smee ik U, als het mogelijk is, mij eenig geld toe te zenden welk ik U oneindelijk erkennende zal blijven"*. Van Huffel moet ingegaan zijn op zijn verzoek, want in een schrijven van 2 februari 1835 bedankt De Block zijn leermeester in alle toonaarden, zonder over de financiële kant te spreken. Tegelijk doet hij vanuit Antwerpen de groeten van De Braekeleer, baron De Pret ⁽¹⁹⁾ en een zekere Van Geelant. In zijn volgende brief van 11 april klaagt hij dat hij opnieuw zonder geld zit en zich dus geen modellen kan veroorloven. Toch wil hij deelnemen aan de volgende schilderswedstrijd. Bij de brief zit er nog een tweede die Van Huffel moet overmaken aan zijn ouders. Blijkbaar onderhoudt Van Huffel goede contacten met hen. Op 8 juni beantwoordt De Block een brief van zijn leermeester en hij bevestigt dat hij op tijd het schilderij voor de wedstrijd klaar heeft en naar Gent stuurt. Op 20 september schrijft hij Van Huffel dat hij enige financiële steun voor zijn studie van de academie of de overheid zal weigeren, tenzij een som geld voor een schil-

Dit anoniem ongedateerd schilderij 'Napoleon gekroond' (olieverf op lijnwaad, 234 x 153 cm) wordt toegeschreven aan Pieter Van Huffel. Het zwaar beschadigde neoclassicistisch kunstwerk hangt na een grondige restauratie sedert dit jaar opnieuw in het stadhuis. (Foto Jonas De Ro).

⁽¹⁹⁾ Het gaat vermoedelijk om Philippe Antoine Joseph, baron de Pret, die in 1805 met Justine Caroline Marie van Ertborn huwt. Hij staat bekend als weldoener, die ook opduikt in de romans van Hendrik Conscience. Een bekende voorzaat uit deze adellijke familie is Philippe Louis de Pret, burgemeester van Antwerpen in 1730-1733.

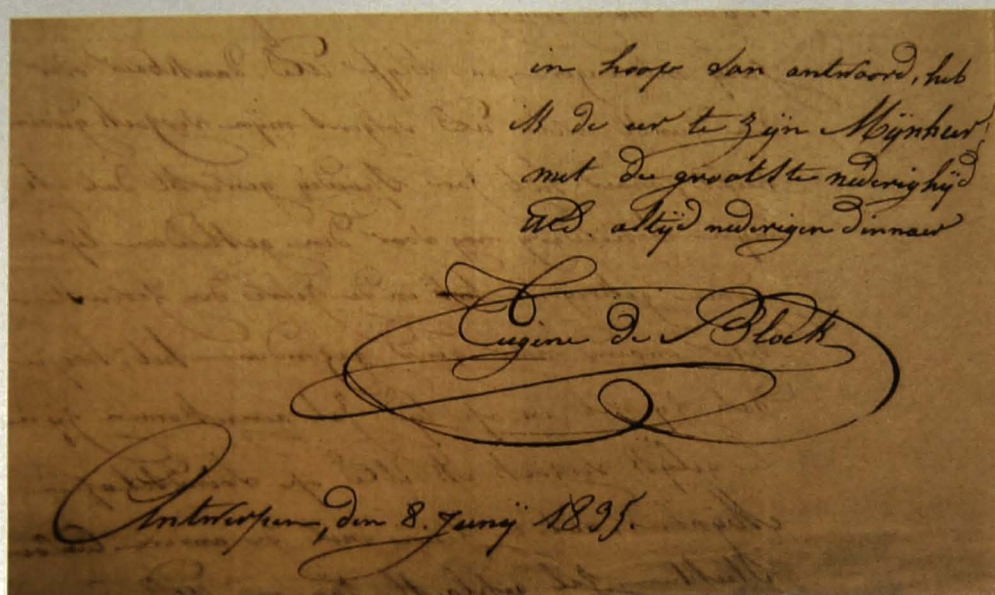
Eugène De Block wordt tijdens het academiejaar 1831-1832 op de Koninklijke Academie voor Schone Kunsten te Gent met deze tekening laureaat voor de richting 'tekenen naar de natuur'. (Foto Jacques De Ro).

derij dat zij bij hem zouden bestellen. In deze houding merken we een zekere zelftrots van de jonge kunstenaar. Een maand later, op 21 oktober, stuurt hij, samen met een brief, een schilderijtje op voor een zekere Verviers, die jonge kunstenaars steunt. Het kost 200 frank en dit volgens de afspraak van vorig jaar, toen hij nog zeezichten en naaktfiguren schilderde. De Block heeft het geld echt nodig want "*het is verdrietig voor droog brood te werken*". Hij schildert nu naar de natuur zonder een duit te verdienen. Hij vreest dat het nog lang zal duren alvorens iets te verdienen want hij zit nog zwaar in de schulden.

De Block blijft niet bij de pakken zitten en zoekt naar gefortuneerde personen uit de hogere kringen die belangstelling hebben voor zijn artistiek werk. En dat lukt! Nadat hij op 25 februari 1836 een brief heeft geschreven aan graaf Vilain XIII, aftredend provinciegouverneur van Oost-Vlaanderen, krijgt hij bezoek van "*cet illustre protecteur des beaux-arts*". Van Huffel wordt hiervan op de hoogte gebracht op 29 maart⁽²⁰⁾. Vilain XIII nodigt hem uit om hem op te zoeken in Italië, waar hij zijn ambt als ambassadeur in Rome opneemt. De Block is bijzonder gelukkig met het aanbod, want het is zijn grote droom als kunstenaar "*Rome la reine du monde*" te bezoeken.

In zijn brief van 16 juli 1837 heeft De Block het over een persoonlijk probleem maar hij kan er niet over schrijven en hij hoopt de gelegenheid te krijgen er met hem op een dag over te praten. Negen dagen later, op 25 juli, volgt opnieuw een brief... Hij heeft het terug over niet

⁽²⁰⁾ Charles Ghislain Guillaume burggraaf Vilain XIII (1803-1878), oudste zoon van graaf Philippe Vilain XII en van barones Sophie Louise Zoé de Feltz. Na zijn huwelijk met barones Pauline de Billehé de Valensart, vestigt het paar zich in het kasteel van Leut waar hij burgemeester is in 1842-1878. Hij wordt in 1830 door het Voorlopig Bewind benoemd tot gouverneur van Limburg, nadien tot secretaris van het Nationaal Congres. Als een aanhanger van Lamennais en gematigde, liberaalgezinde katholiek verdedigt hij de persvrijheid en de vrijheid van vergaderen in de Grondwet. Hij is kamerlid voor het arrondissement Sint-Niklaas in 1831-1836 en in 1839-1848 en voor het arrondissement Maaseik in 1848-1878. In 1832-1834 bekleedt hij de functie van gevolmachtigd minister bij de Zwitserse Confederatie en bij de Heilige Stoel en andere Italiaanse staten, is korte tijd gouverneur van Oost-Vlaanderen, maar keert dan terug als ambassadeur naar Italië, waar hij op post blijft tot in 1839. In 1855-1857 is hij minister van Buitenlandse Zaken onder het katholieke kabinet De Decker en krijgt tenslotte in 1875 de titel van Minister van Staat.

Tekstfragment met handtekening van Eugène De Block in zijn brief aan Pieter Van Huffel op 8 juni 1835. (Foto Jacques De Ro).

nader vermelde problemen die er voor zorgen dat hij een onvoltooid schilderij moet verkopen zodat hij bij Van Huffel zijn schulden, die oplopen tot "*quelques centaines de francs*", kan aflossen. Toch lijkt het hem qua opdrachten en projecten voor de wind te gaan, althans volgens zijn laatst bewaarde brief van 1 augustus. Zo schenkt hij een schilderij aan Louis Ceuterick, schoonzoon van Van Huffel, maakt tekeningen voor Voisin, De Koning, D'Huijvetter⁽²¹⁾ en Gontin en stuurt ze op naar de expositie in Luik. Verder werkt hij nog aan schetsen voor de tentoonstellingen in Brussel en in Luik en aan deze voor D'haene De Potter⁽²²⁾.

De Block komt tenslotte nog ter sprake in een brief die Van Huffel op 29 juli 1838 zendt naar zijn kinderen. De jonge kunstenaar levert voor het salon in Gent "*un charmant tableau, peint pour Mr. D'haene de potter*". Bij deze gelegenheid dineert De

Block, die inmiddels naar Brussel is verhuisd, met zijn oud-stadsgenoot in het Gentse "hotel de vienne". Het salon opent zijn deuren op 30 juli. Er hangen vier schilderijen van hem op de tentoonstelling: *Le Retour de la Kermesse aux environs d'Anvers*, *La Faiseuse de Galettes* (Koekenbakster); *Le joyeux Flamand & le franc Buveur*; *Le Repos d'un Chasseur* en een schets *Un intérieur*, eigendom van Van Huffel.⁽²³⁾

Geraardsbergen eert zijn kunstenaar

De Geraardsbergse bewindslieden zijn zich pas bewust van de artistieke prestaties van hun vroegere stadsgenoot, wanneer De Block op 26 september 1846 door de Franse koning Louis Philippe onderscheiden wordt met de titel *Chevalier de l'ordre de la Légion d'honneur*. Meteen beslist het college van burgemeester en schepenen "*qu'il sera écri*

en son nom à Monsieur De Block, pour le féliciter sur cette nomination".⁽²⁴⁾ Zelfs oud-stadsgenoot Benoît Jouret, advocaat, leraar en brouwer, vindt het de moeite om er een lofdicht aan te wijden⁽²⁵⁾.

De Blocks groeiende roem als kunstschilder sijpelt pas echt door, nadat hij in 1851 vermeld wordt in het Gentse tijdschrift *De Eendragt* van oud-Geraardsbergenaar Frans Rens: "*Kunstschilder De Block is nu door Lodewijk Philippe met het Erekruijs beloond; maar zijn geboortestad heeft geen enkel schilderij van hem*". Volgens G. Imbo zou al enkele weken eerder in de *Gazette van Geeraardsbergen* het stadsbestuur hierop met de vinger zijn gewezen. Dit is blijkbaar niet in dovemansoren gebleven bij schepen Modeste De Cock. De waterdokter en zijn echtgenote Johanna Catharine Van Hoorde laten zich in 1852 door De Block portretteren. Blijkbaar vinden beide opdrachtgevers de olieschilderijen op lijnwaad echt geslaagd, want - opnieuw volgens Imbo - laten zich ook leden van de aanverwante familie De Brabanter door hem portretteren. Nog in 1852 maakt de Geraardsbergse burgerij voor het eerst kennis met de artistieke kwaliteiten van Eugène De Block: op 29 februari worden op het stadhuis enkele van zijn genrestukken en portretten tentoongesteld. De opbrengst gaat integraal naar de talrijke behoeftigen in de stad.

Hoewel De Block dan al meer dan 25 jaar zijn geboortestad heeft verlaten, blijft zijn populariteit er groeien. In 1851 wordt hij peter van de nieuwe klok *Coleta* van de kloosterkerk van de Arme Klaren, die zich in

⁽²¹⁾ Jean D'Huyvetter (1770?-1833), Gentse kunstverzamelaar, zijn portret wordt tijdens de Hollandse periode geschilderd door Pieter Van Huffel.

⁽²²⁾ Jean Baptiste d'Ha(e)ne de Potter (1797-1858), eigenaar van het bekende Hotel d'Hane Steenhuyse in de Veldstraat te Gent.

⁽²³⁾ N.N., *XVIIe Salon de Gand. 1792-1838. Notice des productions de peinture, sculpture, architecture, gravure, dessin etc. d'artistes vivants exposées au musée de l'académi, le 30 juillet 183, Gent, 1838*, p. 43, 50, 52.

⁽²⁴⁾ RABW (Rijksarchief Beveren-Waas), MGA (Modern Gemeentelijk Archief), nr. 57.

⁽²⁵⁾ M. VAN TRIMPONT, *Publicaties van de Geschied- en Heemkundige Kring Gerardimontium* (1997-2006), *Gramaye-reeks 3*, Geraardsbergen, p. 83.

Gedateerd en gesigneerd portretschilderij (olieverf op lijnwaad, 86 x 66 cm) van Modeste De Cock door Eugène De Block. (Foto Jonas de Ro)

Ongedateerd en niet gesigneerd portretschilderij (olieverf op lijnwaad, 86 x 66 cm) van Joanna Catharina Van Hoorde toegeschreven aan Eugène De Block. (Foto Jonas De Ro)

1844 in de Penitentenstraat hadden gevestigd. Twee jaar later penseelt hij voor deze orde het grote doek *De Heilige Clara in extase*. Volgens G. Imbo is dit "misschien het meesterwerk van De Block!". Sedert de sluiting van het klooster is het doek verhuisd naar het museumdepot van de minderbroeders (franciscanen) in de Capucienessenstraat te Sint-Truiden.

Modeste De Cock, vanaf 1854 jarenlang onbetwiste burgervader, heeft zijn oud-stadsgenoot niet vergeten wanneer hij in 1858 op een veiling in de Brusselse galerij *Van den Bergen* zijn bekende werk *Wat een moeder lijden kan* voor het stadsmuseum laat aankopen. Het werk gaat 800 frank en zal de lokale fotografen Désiré Declercq (1842-1923) en Henri Cock (1868-1939) later inspireren om eenzelfde geënceneerd tafereel op de gevoelige plaat te zetten.

Nog in 1884 verwerft de stad opnieuw twee schilderijen van De Block door een schenking van de Staat: *De verloofde van de visser* uit 1882 en *Twee vrouwen met kinderen*

uit 1883.

Een onbekend schilderwerk

Eugène De Block vertoeft dus regelmatig in Geraardsbergen, niet alleen om zijn familie en vrienden te bezoeken, maar ook sporadisch voor een schildersopdracht. Heeft hij zich dan nooit laten verleiden zijn schildersezels midden in de stad neer te zetten om er een pittoresk hoekje te borstelen? Jawel! Dit jaar is onverwachts een onbekend werkje van hem door een Nederlandse kunstliefhebber op een internetsite te koop aangeboden. Een verzamelaar uit Geraardsbergen is er in geslaagd het paneel te verwerven. Hoewel het om een schilderij van zeer klein formaat (22 x 25 cm) gaat, is het voor de Oudenbergstad van groot historisch belang. De vorige eigenaar heeft het gewoon *Stadsgezicht* betiteld. Dit klopt, maar wat hij niet weet, is dat het hier om een zicht gaat van de Dender en omgeving, gezien vanaf de waterkant aan het voormalige begijnhof. Behalve de kerk ⁽²⁶⁾ en de toren van

het vroegere karmelietenklooster (thans Sint-Jozefsinstituut), heeft de hele omgeving sindsdien een ware metamorfose ondergaan. Vooral het stenen bruggetje met rondbogen valt meteen op. Het werk is gesigneerd en vermoedelijk ook gedateerd, hoewel de cijfers moeilijk afleesbaar zijn. Er staat wellicht 41 (1841) of 51 (1851). Dit laatste jaartal is aanvaardbaar gezien hij in deze periode regelmatig in Geraardsbergen vertoeft voor een schildersopdracht. Verder weten we uit onderzoek dat de Wijngaardbrug pas omstreeks 1864 is afgebroken in het kader van de kanalisatiewerken van de Dender. Natuurlijk kan De Block zich later gebaseerd hebben op foto's van dit stadsgezicht: zo zijn er een tweetal afdrukken bewaard van glasnegatieven, eertijds in het bezit van notaris Désiré De-

Dit altaarstuk 'De Heilige Clara in extase' van Eugène De Block uit 1853 hing tot voor enkele jaren in de kloosterkerk van de Arme Klaren in de Penitentenstraat. (Foto Jan Coppens).

⁽²⁶⁾ De kloosterkerk, gebouwd in 1717-1722, heeft hier nog een puntige voorgevel. In 1889 wordt hij vervangen door een neobarokke voorgevel met in- en uitgezwakte top.

Gedateerd en gesigneerd schilderij (olie op paneel, 22 x 25 cm) 'Gezicht op een Denderbrug' door Eugène De Block.

clercq. De brave romantische sfeer en het gebruik van zachte kleuren wijzen echter helemaal in de richting van een vroeg werk van de kunstenaar.

'Gezicht op een Denderbrug'. Een analyse door Rik Van Damme

Wat stelt het schilderijtje voor?

De schilder is erin geslaagd een sfeervol romantisch hoekje van Gerardsbergen op doek te zetten. De

Block heeft een goed oog en maakt dankbaar gebruik van de mooie lichtspeling op de stenen brug om er een haast impressionistisch werkje van te maken. Het torentje van het voormalige karmelietenklooster laat ons toe om het tafereel exact te situeren: het is zonder enige twijfel de brug beneden de Wijngaardstraat. De fel belichte gevel met twee dakvensters maakt deel uit van de brouwerij die paalt aan het penitentenklooster⁽²⁷⁾. Een *snapshot* van werkende en wandelende

mensen langs de Dender geeft het geheel een levendige en realistische noot. Op de brug zien we een man te paard en een vrouw met witte muts. Ze gaan in tegenovergestelde richting, wat een zekere spanning teweegbrengt.

Op het voorplan volgen we de Dender met een boot aan de kade. Bemerkt de beperkte tonnenmaat! Een man met een zwarte kap staat aan de loopplank waar ook een ladder uit het ruim steekt. Een zakdrager torst een enorme last op zijn

⁽²⁷⁾ Zie en vergelijk: J. De Ro, *Van klooster tot kazerne. Deel 3: Iconografie en plannenonderzoek van het franciscanessenklooster en de eerste rijkswachtkazerne tussen Penitentenstraat en Dender*, in *Gerardimontium*, nr. 236, p. 4.

schouders. We zien duidelijk dat hij zijn hoofd en hals beschermt met een witte doek. Waarschijnlijk heeft de kap van de andere zakdrager dezelfde beschermende functie.

We zien dat trouwens ook bij het beroemde beeld *De Zakdrager* van Constantin Meunier aan het stadhuis van Antwerpen. Hier heeft de man de punt van een jutezak over zijn hoofd getrokken om het te beschermen tegen de ruwe zakken. Tot 1887 was in Geraardsbergen iedere schipper die een lading wilde lossen verplicht om beroep te doen op het gilde van de zakdragers. Het waren allemaal sterke kerels die ook traditiegetrouw de zware manden van de reuzenfamilie mochten en konden dragen tijdens de kermisdagen. "Vloeken als een zakdrager" is een nog gebruikte uitdrukking om iemand op zijn rauw taalgebruik te wijzen. Een burger met wandelstok - de koopman? - houdt het lossen van de boot nauwlettend in de gaten. Een voorname dame met lange kapmantel wandelt voorbij zonder enige aandacht te schenken aan dat ruwe volkje.

De compositie

De Block heeft zijn fraai stadsgezicht opgebouwd rond drie goed afgelijnde plans. Op de voorgrond prijkt het tafereel met het lossen van het schip. De brug zelf met de brouwerij en de sierlijke boom vormen het middenplan en krijgen het meeste aandacht. Het Sint-Jozefkerkje met de zonnige lentelucht en enkele daken zorgen voor de achtergrond. Ook de verhouding tussen de hoogte van de boom en het kerkorentje steunt zeer goed het dieptegevoel.

De kleur

De schilder heeft zich gehouden aan een natuurgetrouw kleurgebruik. De moderne vrije interpretatie is nog niet aan hem besteed. Wel zorgt het grote rode vlak van

Gedateerd en gesigneerd schilderij 'Wat een moeder lijden kan' (olieverf op lijnwaad, 55 x 70 cm) door Eugène De Block uit 1841. (Foto Jonas De Ro)

de brug en het pannendak van de brouwerij voor een warm voorgrondeffect. Het lichtblauw en zilvergrijs van de hemel met een eerder wazig torentje scheppen een mooie doorkijk. Het fraai geschilderde groene bladerendak van de boom harmonieert goed met het rood van het pannendak; als complementaire kleuren vullen ze elkaar zeer goed aan.

Het licht

Het spel van licht en schaduw is de basis waarop heel het schilderij is opgebouwd. Een diagonaal tekent de schaduwpartij op de voorgrond. Tussen de voorgevel links en het roer van het schip, wordt zowel de hoogte als de breedte van het werk ingedeeld volgens de wet van de gulden snede, waarbij een lijn wordt ingedeeld volgens de verhouding $1/3$ en $2/3$. De rest baadt in een warm namiddaglicht. Een deel van de brug, samen met de gevel van de brouwerij, worden als blikvangers met een gouden licht overgoten. Ook de penseelvoering

is uitgesproken soepel. De monumentale boom staat eveneens op een compositielijn van de gulden snede. De lichtreflecties op het water zorgen voor een poëtische sfeer. De kleine lichtvlekken op de achtersteven en de kleine kleurnuances zijn nodig om de volumes gestalte te geven. Idem voor de paar witte streepjes op de mantel van de dame en de kop van het paard.

Besluit

Eugène De Block heeft een uitzonderlijke mooi gezicht op Geraardsbergen geschilderd. Daarbij heeft hij als volleerd vakman maximaal gebruik gemaakt van een sfeervol licht en schaduw effect binnen een klassieke compositie. Het benadert zeer sterk de latere stijl van de Impressionisten. Zijn realistische weergave van de Denderbrug en omgeving laat ons toe om het werk ook als een dankbaar beeldmateriaal te gebruiken bij de studie van de stadsontwikkeling.

Gedateerd en gesigneerd schilderij 'De verloofde van de visser' (olieverf op lijnwaad, 135 x 88 cm) door Eugène De Block uit 1882. (Foto Jonas De Ro)

Gedateerd en gesigneerd schilderij 'Twee vrouwen met kinderen' (olieverf op lijnwaad, 80 x 60 cm) door Eugène De Block uit 1883. (Foto Jonas De Ro)

Nabeschouwing

Hoewel later door sommige kunstcritici omschreven als "een 19de eeuwse tweederangschilder met een paar hoogtepunten en veel banaal genrewerk", moet Eugène François De Block in de toenmalige Belgische kunstwereld een groot aanzien hebben genoten. Als jonge kunstenaar die voortdurend in geldnood verkeert, rekent hij zich later graag tot de hogere klasse ⁽²⁸⁾. Hij torent hoog uit boven andere Geraardsbergse schilders, die nooit de hei-

mat hebben verlaten. Licht het aan zijn schilderstalent of zijn drang naar erkenning en roem? Hoewel hij moeilijk kon kiezen om Antwerpen dan wel Brussel tot vaste woonplaats te maken, zijn het dan de relaties die hij in beide steden heeft opgebouwd, die hem groot hebben gemaakt? Is het niet treffend dat vele 'BG's' ('Bekende Geraardsbergenaars') pas hun kunnen weten te etaleren, als ze naar elders zijn verhuisd? Kan een kleine stad hen minstens geen nationale roem garanderen? De Block zelf is nooit

afkerig geweest van zijn geboorte- grond, wat niet wil zeggen dat hij er ooit wou terug gaan wonen. Zijn leven heeft zich vele jaren meer in Gent, Brussel en Antwerpen afgespeeld. Maar ook Geraardsbergen is hem nooit vergeten en dat is te merken in de stadsgebouwen, waar van hem een groot aantal schilderijen hangt.

Jacques DERO
jacques.de.ro@telenet.be

⁽²⁸⁾ V. SCHOBENS, W. VAN HILLE, *Descendance de J.B. Spitaels (1719-1779)*, Brugge, 1958, p.225-226: zijn aanvraag om zijn familienaam 'De Block' te wijzigen in 'de Block' wordt op 23 januari 1875 geweigerd door de Rechtbank van Eerste Aanleg te Brussel. De kunstenaar beweert de wettelijke afstammeling te zijn van de graven van Looz. Ook de gerechtelijke stappen die hij nadien zet om zijn familienaam te veranderen in 'de Looz-Block' draaien op niets uit. Na 1870 signeert hij enkele doeken met deze adeltitel.